

УДК 340.12(477)

В.Б. Гдичинський
аспірант,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Історико-правові передумови розвитку правових стратегій

У статті описано історико-правові передумови виникнення правових стратегій. Досліджено етапи розвитку положень правових стратегій у правовій системі України. Окреслено основні принципи формування правових стратегій.

Ключові слова: правові стратегії, канонічне право, церковні організації, індивідуальна форма права, концепції походження права.

В.Б. Гдичинский
аспирант,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

Историко-правовые предпосылки развития правовых стратегий

В статье описаны историко-правовые предпосылки возникновения правовых стратегий. Исследованы этапы развития положений правовых стратегий в правовой системе Украины. Определены основные принципы формирования правовых стратегий.

Ключевые слова: правовые стратегии, каноническое право, церковные организации, индивидуальная форма права, концепции происхождения права.

V. Gdychynskyy
Postgraduate Student,
“KROK” University

Historical and legal preconditions for the development of legal strategies

The article describes the historical and legal preconditions for the emergence of legal strategies. The stages of development of the legal strategies in the legal system of Ukraine are investigated. The basic principles of formation of legal strategies are outlined.

Key words: legal strategies, canon law, church organizations, individual form of law, concept of the origin of law.

Постановка проблеми

Визнання того, що право може існувати в різних формах, не применшує значущості юридичного права держави для сучасного суспільства. Проте, не можна обмежитися розглядом правових стратегій лише в державному праві. Важливо у статті дослідити історико-правові передумови

виникнення правових стратегій та розвиток у сучасному суспільстві. У зв'язку з наявністю в суспільному житті стихійних і спонтанних процесів відбувається диференціація сфер та форм життєдіяльності людей, яка посилюється з ускладненням сучасного суспільства. Існування соціальних груп, етнічних утворень, що мають

партикулярний характер, перешкоджає гіпертрофованій централізації влади в суспільстві, й за цих умов очевидним стає наявність у державному праві певних меж, зокрема меж дії. Питання про правові стратегії, що існують в інших, окрім державного, формах права, є цілком логічним, і не може розглядатися без дослідження етапів розвитку правових стратегій у правовій системі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання правових стратегій як джерела розвитку сучасного права належить до числа маловивчених у теорії права. Зокрема, у дореволюційний період зазначені проблеми досліджували М. М. Коркунов і Г. Ф. Шершеневич. У кінці минулого століття серед дослідників окремі аспекти сутності, змісту та класифікації правових стратегій вивчали О. А. Лукашова, О. В. Міцкевич, В. С. Нерсесянц, І. С. Самощенко та ін.

Серед сучасних вітчизняних дослідників варто згадати роботи В. Д. Бабкіна, В. С. Журавського, О. В. Зайчука, Л. А. Луць, П. О. Недбайла, Ю. М. Оборотова, М. П. Орзіха, Н. М. Пархоменко, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун. Галузева політика сучасної держави в окремих сферах правового регулювання вивчалася К. Ю. Ісмаїловим, Р. Б. Тополевським, Д. Ю. Хорошковською та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити історико-правові передумови виникнення правових стратегій, описати етапи розвитку положень правових стратегій у правовій системі України, виділити основні принципи формування правових стратегій.

Виклад основного матеріалу

Заперечення наявності правових стратегій у недержавних формах права, так само як і заперечення самих локалізованих форм соціального життя, веде до правової дезорієнтації, яка, в свою чергу, призводить до того, що право стає неефективним, недоцільним, конформістським, які розраховують завжди на політичну під-

тримку. Певний інтерес також представляє питання про можливість існування правових стратегій у праві громадянського суспільства як недержавної форми публічного права. Сам факт існування соціальної освіти або групи не дає підстав вважати, що в ньому (в ній) функціонує групове право. Наприклад, натовп, як хаотичне, спонтанне, нестійке «скупчення» людей, хоч і не позбавлений організуючого начала, не може виступати в ролі освіти, що володіє власним груповим правом. Групова правова життя і групове право існують тільки в рамках таких груп, які об'єднані єдиними інтересами і цілями, внутрішньо структуровані, в кожній з яких визначена статусна роль учасника, його становище в групі. До таких груп можна віднести корпорації, організації, колективи. Від характеру внутрішньогрупових зв'язків, який визначає ступінь єднання групи в своїх позиціях й установках, багато в чому залежить необхідність і доцільність групового права. Чим вищий ступінь організованості внутрішньогрупових зв'язків, тим з більшою ймовірністю можна говорити про функціональність і дієвість існуючого в рамках групи права.

Сам факт існування стратегій у різних видах групового права передбачає «стратегічність» самого права, існування імпульсів, здатних призводити право до його розвитку і (або) іншої зміни. Однак, для того щоб вирішити питання про правові стратегії окремо в кожному з видів групового права, потрібно визначити, в чому полягають їх особливості [1, с.54].

Крім державного, самостійним видом права є канонічне (церковне) право, яке, проте, має меншу значущість для правового життя сучасного суспільства, поступово витісняється з нього державним правом. Незважаючи на те, що канонічне право найчастіше розглядається в якості самостійного виду групового права, воно, тим не менш, має ознаки, що вказують на його суттєву схожість із правом корпоративним.

Церква, як особливого роду корпоративне об'єднання, потребує специфічного інституту, що виконує нормативно-

регулятивну функцію, і таким інститутом стає канонічне (церковне) право. Поява канонічного права обумовлена необхідністю в регулюванні як внутрішніх відносин, що складаються в рамках церковної організації, так і зовнішніх відносин, що складаються з суб'єктами, які до церкви не належать. Норми канонічного права мають моральне обґрунтування, і їх природне сприйняття свідомістю людини сприяє більш ефективному регулятивному впливу. Внутрішній регулятивний потенціал норм цього права вищий, ніж у норм державного права. При цьому вони, як правило, претендують на те, щоб бути пріоритетними в порівнянні з останніми.

Це право являє собою право соціальної групи, опозиційно налаштованої до офіційного державного права і принципу верховенства права, відповідно, - до будь-якого іншого права і принципу верховенства права. Більшість дослідників визнає його принципову відмінність від офіційного, визнаного державою права, а також «його номінальне значення, пов'язуючи його з об'єктивною свідомістю і поведінкою». У зв'язку з цим про канонічне право як про специфічний вид групового права можна вести мову лише в тому зв'язку, що воно функціонує так само, як і будь-яке інше право, і служить основою відтворення специфічної за своїм змістом у груповому правовому житті. У всіх інших аспектах канонічне право скоріше варто розглядати як «несправедливе», ніж як особливий вид групового права.

Канонічне право в сучасних умовах поширює свою дію на певне коло осіб і на ту сферу відносин, які обмежені полем діяльності церковної організації. Призначенням цього права є забезпечення відокремленого функціонування та автономного незалежного розвитку тієї організації (громади, спільноти), в якій воно функціонує. Для підвищення ефективності канонічного права формуються, як правило, стратегії захисного типу [6, с.39].

Прикладами таких правових стратегій є стратегія завоювання для церкви прерогатив у правовому регулюванні відносин у окремих сферах світського життя, страте-

гія звільнення канонічного права від втручання держави в його розвиток і функціонування, стратегія звільнення церкви від втручання з боку держави в регулювання внутрішньоорганізаційних питань і стратегія недопущення секуляризаційних процесів у сфері, регульованій канонічним правом, актуальні для католицького права на різних історичних етапах його розвитку. Зокрема, стратегія звільнення церкви від втручання з боку держави в регулювання внутрішньоорганізаційних питань виявилася актуальною в умовах конфлікту, що виник між Ватиканом та Італією в зв'язку з ліквідацією в 1870 році Папської області, територія якої в процесі об'єднання Італії стала частиною Італійського королівства. Протягом багатьох років Ватикан вів боротьбу проти Італійської держави, домагаючись відновлення не тільки світської влади Папи, а й визнання легальності католицького права і його монополізму в регулюванні у середині церковних відносин. Обрана правова стратегія виявилася успішною. Підписаними 11 лютого 1929 року в Латеранському палаці угодами католицька церква була звільнена від втручання Італійської держави в управління Римською єпархією і католицькою церквою в Італії і у всьому світі. На відміну від розглянутої, правові стратегії захисного типу в канонічному праві в другій половині ХХ – початку ХХІ ст., як правило, виявилися менш успішними, що пояснюється багато в чому все посиленішою юридизацією суспільного життя і універсалізацією державного права [4, с.126].

Показовим є такий приклад: у післявоєнний період для права католицької церкви актуальною стає стратегія недопущення секуляризаційних процесів, яка до сих пір, не втрачаючи своєї актуальності, не завжди успішно реалізується.

Так, зокрема, в 1970 році в Італії було прийнято Закон про розлучення, який фактично скасував закріплене в ст. 34 Латеранського конкордату положення про те, що цивільно-правові наслідки вчинення таїнства шлюбу регулюються канонічним правом. Тим самим, сфера автономної дії канонічного права на території Італійської

республіки була істотно скорочена. Обмеження сфери застосування норм канонічного права, що стало наслідком секуляризації, знайшло відображення в конкордаті 1984 року.

Для тіньового права, яке є груповим, опозиційним державному, як і для канонічного права, характерні стратегії захисного типу. За своїм змістом такі стратегії, як правило, є стратегіями обходу вимог громадського (найчастіше - державного) права. При цьому непримиренність тієї опозиції, в якій знаходиться тіньове право по відношенню до будь-якого іншого права, зумовлює те, що стратегії в тіньовому праві, як правило, передбачають збереження порядку, що базується на групових нормах, «за всяку ціну» [5, с.307]. Відповідно, й самі стратегії в тіньовому праві, й будь-які варіанти їх реалізації сприймаються і суспільством загалом, і окремими індивідами, що не ідентифікують себе з відповідною опозиційно налаштованою групою в якості плінів, реалізація яких пов'язана з поширенням моделей неправомірної поведінки. Значить, такі плани постають стратегіями тільки з погляду членів самої соціальної групи, в рамках якої відтворюється тіньове право, в загально-соціальному сенсі правовими стратегіями вони не є.

Визначимо, яку роль відіграють правові стратегії в груповому праві для розвитку історії права. Насамперед, успішна реалізація таких стратегій дає імпульс для розвитку самого групового права.

Говорячи про вплив, який чиниться правовими стратегіями в груповому праві на розвиток державного права, окремо слід наголосити на тому, що такий вплив не носить глобального характеру. Як правило, мова йде про розвиток окремих складових державного права, насамперед, тих його компонентів, які «відповідають» за зв'язок і взаємодію державного права з груповим.

На відміну від державного права, вплив стратегій у груповому праві на право громадянського суспільства, є більш масштабним. Це пояснюється, насамперед, тим, що право громадянського суспільства саме

по собі є складним поєднанням різних видів групового права. Розвиток групового права за необхідності спричиняє розвиток права громадянського суспільства.

Сучасне право існує і в індивідуальній формі. Суб'єктом індивідуального права є сама людина. Для індивідуального права характерне цілепокладання, говорити про стратегію в її управлінському сенсі щодо даної форми права неприйнятно. Правові дії людини залежать від її ціннісної орієнтації. Правовий простір задається безпосередньо кожним, його межі залежать від набору його індивідуальних властивостей і якостей. Цілепокладання індивіда направлене на самоідентифікацію, на інтеграцію в інші правові сфери - громадського, групового, міжнародного права. У зв'язку з цим у рамках індивідуального права мова про правову стратегію йде швидше як про лінію поведінки, яку людина обирає відповідно до власної правової позиції і власних правозначущих інтересів, ніж як про недеталізовані плани діяльності, що здійснюється з метою зміни права і правової практики. Відповідно, про правові стратегії в індивідуальному праві можна говорити лише з певною часткою умовності, розуміючи їх відмінність від правових стратегій у державному, міждержавному та груповому праві. Одночасно слід виходити з того, що про правові стратегії в індивідуальному праві не можна говорити в тому ж значенні, що і про правові стратегії в міжнародному праві [3].

Вплив стратегій в індивідуальному праві на розвиток права можна виявити, як правило, в основному на рівні індивідуального правового життя. Іншими словами, за рахунок реалізації таких стратегій розвивається, насамперед, саме індивідуальне право. Вплив стратегій в індивідуальному праві на розвиток групового, громадського і міжнародного права найчастіше є несуттєвим. Такий вплив визначається, насамперед, зв'язком різних рівнів правового життя. Неістотність впливу стратегій в індивідуальному праві на розвиток права в інших формах пояснюється і тим, що індивідуальне право виступає формою привілеї, і тому його визнання не призводить

до зміни державного, групового або міжнародного права

Висновки

Становлення правових стратегій, які не деталізують планів, націлених на зміну існуючого групового права, що складаються в рамках соціальної групи правової практики і правового порядку, характерне для тих видів групового права, в яких поєднуються моменти самоорганізації і організації. Чим більш значущі для конкретного групового права моменти організації в порівнянні з моментами самоорганізації, тим більшу роль у його розвитку відіграють правові стратегії.

У сучасних умовах правові стратегії відіграють найбільш значущу роль у розвитку такого виду групового права, як корпоративне право. При цьому реалізація в сучасному корпоративному праві переважно стратегій інтегруючого, а не захисного типу дозволяє йому залишатися значущою складовою правового життя сучасного суспільства. Канонічне та тіньове право, для яких характерна реалізація правових

стратегій захисного типу, виявляються нездатними ефективно реалізувати своє призначення, і поступово витісняються з правового життя сучасного суспільства.

Реалізація правових стратегій у суспільстві, насамперед, дає імпульс для розвитку самого групового права. Крім того, вона впливає на розвиток права в будь-яких інших формах. У сучасних умовах найбільш відчутним є вплив правових стратегій у груповому праві на право громадянського суспільства, що виступає складним поєднанням різних видів групового права.

Транснаціоналізація корпорацій у сучасних умовах зумовлює посилення впливу стратегій у корпоративному праві на розвиток міжнародного та міждержавного права.

Стосовно індивідуального права можна говорити про існуючі в ньому правових стратегіях лише умовно, розуміючи під стратегією лінію поведінки, яку людина обирає відповідно до власної правової позиції і власних правозначущих інтересів.

Література

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV (Редакція від 30.11.2017 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
1. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії: аналіт. доп. / Я. Б. Базилюк, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцковський та ін. – К.: НІСД, 2017. – 84 с.
2. Щодо невідкладних заходів з поновлення роботи правового циклу: аналіт. зап. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/181.htm>
3. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви / Л. Джероза. – Х., 1995. – 332 с.
4. Е. Петер. Церковне конституційне право / Е. Петер. Пер. з угор. П. Гергелі. – Л.: Свічадо, 1998. – 156 с. (Доповнений тлумаченням правових змін витяг із праці «Церковне право». – Будапешт, 1992. – 694 с.)
5. Павлов А. С. Курс церковного права / А. Павлов. – Св. Троице-Сергиева Лавра, 1902. – 267 с.
6. Рівень і характер релігійності українського суспільства: Центр Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 1. – С. 37–61.